

CERCETĂRI ARHEOLOGICE LA POARTA DE NORD A CETĂȚII SAHARNA MARE¹

Aurel Zanoci, Mihail Băț

Cuvinte-cheie: sistem defensiv, val de apărare, șanț, poarta cetății, bastion, importuri grecești, sec. IV-III a. Chr.

Date generale despre sit

Situl Saharna Mare / „Dealul Mănăstirii” se află la vest de localitatea Saharna, raionul Rezina, Republica Moldova (fig. 1), și este amplasat pe un promontoriu de formă quasi-trapezoidală cu suprafața de cca 15 ha și altitudinea de cca 130 m față de nivelul fluviului Nistru (fig. 2). Laturile de nord, de est și de sud ale promontoriului sunt marcate de două defileuri cu pantele abrupte, ce se unesc, în partea de est, într-o singură vale, numită de localnici „Valea Crac” (Niculiță, Zanoci, Băț 2016, 19).

Primele cercetări arheologice pe sit au fost realizate de către G. Smirnov în anii 1946-1947 (Смирнов 1949, 93-96; Смирнов 1953, 19-30), acoperind o suprafață de 734 m². În anii 2001-2020, investigațiile arheologice² au fost efectuate de către echipa Laboratorului de Cercetări Științifice „Tra-cologie” de la Universitatea de Stat din Moldova, fiind cercetată o suprafață de 2806 m² (fig. 4).

În urma cercetărilor arheologice, s-a stabilit că pe acest promontoriu s-au perindat mai multe așezări deschise și fortificații, ce se încadrează în intervalul de timp cuprins între a doua jumătate a sec. XII a. Chr. și sfârșitul sec. III a. Chr. (Niculiță, Zanoci, Băț 2016, 19-248; Niculiță et al. 2019). Printre ele se remarcă fortificația din cea de-a doua epocă a fierului, care a fost amplasată în partea de est a promontoriului și ocupa o suprafață de cca 6 ha.

Fig. 1. Localizarea sitului Saharna Mare pe harta spațiului est-carpatic.

Cunoștințele noastre cu privire la sistemul defensiv al cetății Saharna Mare au evoluat în funcție de gradul cercetării sitului (Zanoci, Băț 2013, 473-485). Începând cu anul 1946, când a fost descoperită cetatea, și până în 2011, s-a considerat că ea a fost apărată doar pe latura de vest prin intermediul unui „zid” din lemn, pământ și piatră³ cu lățimea de cca 5,60 m și lungimea de cca 385 m, ce întretăia promontoriul de la o margine la alta. Spre vest, în partea exterioară, paralel „zidului” a fost săpat un șanț cu lățimea la gură de cca 15 m și adâncimea de cca 3,20 m. În fața lui, în partea centrală și la flancuri, au fost edificate trei bastioane, însoțite, la rândul lor, de câte un șanț de apărare. În spatele acestor construcții defensive, în „zidul” de incintă, au fost sesizate trei întreruperi, care

¹ Acest articol a fost realizat în cadrul proiectului 20.80009.1606.14 „Patrimoniul arheologic din epoca fierului în regiunea Nistrului Mijlociu și bazinul râului Cogâlnic: cercetare interdisciplinară și valorificare științifică”.

² Rezultatele acestor investigații au fost publicate în mai multe articole științifice (Niculiță, Zanoci, Arnăuț 2007, 27-62; Niculiță, Zanoci, Băț 2011, 226-236; Niculiță, Zanoci, Băț 2013, 351-372; Niculiță et al. 2012, 111-167; Niculiță et al. 2013, 219-292; Niculiță et al. 2019, 253-322; etc.), precum și în două lucrări monografice (Niculiță, Zanoci, Arnăuț 2008, 51-150, fig. 40-159; Niculiță, Zanoci, Băț 2016, 19-248).

³ Vestigiile „zidului” se prezintă actualmente sub forma unui val cu înălțimea de 2,5-3,5 m și lățimea la bază de cca 20-23 m.

Fig. 2. Saharna Mare. Fotografie aeriană a promontoriului (zona porții de nord este marcată de săgeata albă).

au fost interpretate drept porți de intrare, iar bastioanele respective având menirea să le protejeze (Смирнов 1949, 94; Arnăuț 2000, 93; Niculiță, Zanoci, Arnăuț 2007, 27-62; Niculiță, Zanoci, Arnăuț 2008, 88-99; Niculiță et al. 2010, 364-371).

În anul 2011, ca urmare a analizei ortofotoplanurilor și a rezultatelor prospecțiunilor geofizice, realizate în 2010, a fost descoperită o nouă linie defensivă, care a fost urmărită pe o distanță de 650 m, pe laturile de nord, de est și de sud ale promontoriului de la Saharna Mare. Capetele ei se uneau cu „zidul” de pe latura de vest, formând un sistem defensiv ce înconjura cetatea de jur-împrejur (fig. 12/1). Vestigiile acestei linii defensive se prezentau sub forma unui „val”, abia vizibil la suprafața actuală a solului, care avea lățimea de cca 3 m la bază și înălțimea de cca 0,30-0,40 m. Pe traseul de est, acest „val” se ondulează, formând opt bastioane, grupate câte patru la flancurile de nord și de sud. În urma cercetărilor arheologice, efectuate în anii 2011-2012, s-a stabilit că pe laturile de nord, de est și de sud, considerate anterior ca fiind apărate natural⁴, a fost edificat un „zid” din lemn, pământ și piatră, a cărui grosime era de cca 1,10-1,60 m (Niculiță et al. 2013, 220-237; Niculiță, Zanoci, Băț 2016, 156-171).

⁴ Într-adevăr, la momentul de față pantele promontoriului pe aceste laturi sunt destul de accentuate și, la prima vedere, nu necesită amenajări defensive artificiale (vezi și fig. 2; 14).

O nouă cale de acces

În anul 2019, după înlăturarea arbuștilor de pe marginea de nord a promontoriului Saharna Mare, au fost efectuate noi cercetări de teren pe această latură a fortificației. Ca urmare, între capătul de nord al „zidului” de pe latura de vest și capătul de vest al „zidului” de pe latura de nord a fost sesizată o întrerupere cu lățimea de cca 9 m (fig. 12), care a fost interpretată drept o poartă de acces. Din fața ei pornește o cale de acces care coboară în pantă, în direcția nord-est, până la poalele promontoriului, unde curge râulețul Saharna, afluent de dreapta al Nistrului.

Fig. 3. Vestigiile bastionului porții de nord la începutul cercetărilor (iulie 2020).

La cca 5 m spre est față de poartă, a fost descoperit un bastion, ale cărui vestigii au o formă semicirculară cu dimensiunile de 11×6 m și erau acroșate „zidului” de incintă de pe latura de nord a cetății. La momentul descoperirii, vestigiile „zidului” bastionului și cele ale „zidului” de incintă de pe latura de nord se prezentau sub forma unor valuri cu înălțimea de cca 0,90 m și lățimea la bază de cca 2 m (fig. 3; 5/1).

Date arheologice privind habitatul din preajma porții de nord a cetății

În anul 2020, pentru clarificarea modului de edificare a acestor construcții defensive, precum și pentru cercetarea stratului de cultură din incinta bastionului, a fost trasată o secțiune cu dimensiunile de 10×2 m (fig. 4; 5; 7).

Vestigiiile „zidului” bastionului au fost descoperite la adâncimea de 0,20 m de la nivelul actual de călcare și aveau forma unei dărâmături din sol de culoare cenușie în amestec cu argilă, fragmente de lemn ars și pietre de diferite dimensiuni (fig. 6/2-3, 5-7; 7). În procesul de cercetare a ruinelor au fost descoperite două șiruri paralele de pietre fasonate sumar (fig. 6/6), așezate la o distanță de cca 1 m unul față de altul. Lățimea paramentelor era de cca 0,30-0,60 m, iar înălțimea păstrată de cca 0,35 m. În spațiul dintre paramente au fost atestate trei gropi de pari. Prima (nr. I) a fost descoperită în imediata apropiere a șirului exterior de pietre și era de formă cilindrică, având diametrul de 0,25 m și adâncimea de 0,20 m (fig. 6/6), iar solul din umplutura ei conținea fragmente de lemn ars. Alte două gropi (nr. II și nr. III) au fost surprinse în preajma paramentului interior, ele fiind amplasate la o distanță de cca 1,0 m una față de alta. Groapa nr. II avea formă circulară în plan, cu diametrul de cca 0,30 m, iar groapa nr. III – ovală, cu dimensiunile 0,50×0,30 m. În ambele cazuri, a fost sesizată doar partea inferioară a gropilor, care se adânceau în stânca de calcar până la cca 0,20 m (fig. 6/3).

De asemenea, s-a stabilit că locul pe care a fost construit „zidul” bastionului a fost nivelat preventiv prin depunerea și tasarea unui strat de sol argilos, a cărui grosime, în funcție de configurația terenului⁵, varia de la 0,10 la 0,25 m (fig. 6/3; 7).

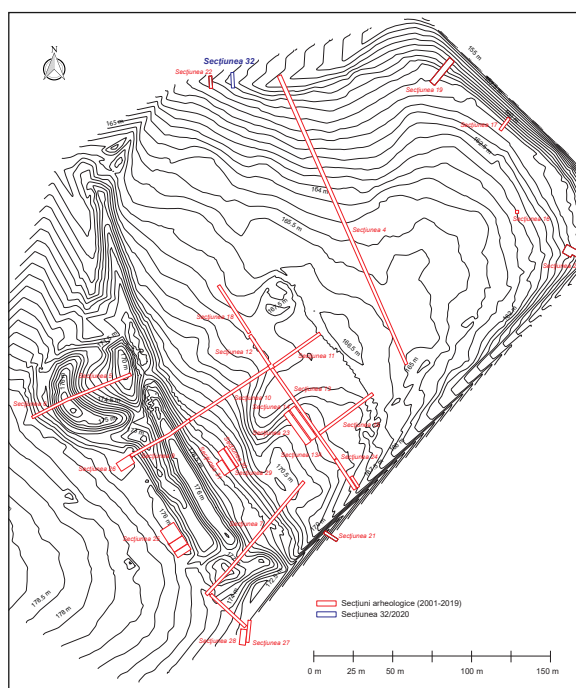

Fig. 4. Planul topografic al promontoriului Saharna Mare cu marcarea secțiunilor arheologice.

1

2

Fig. 5. Saharna Mare. Vederi de ansamblu ale secțiunii 32/2020.

⁵ Terenul pe care a fost edificat „zidul” are o înclinare ușoară spre nord.

1

2

3

4

5

6

7

Fig. 6. Vestigiile sistemului defensiv ale porții de nord: 1 - zidul de incintă; 2-4 - bastionul porții de nord și incinta acestuia; 5, 6 - pietre din construcția bastionului; 7 - fragmente de lemn ars din structura zidului bastionului (după Zanoci, Băț 2021).

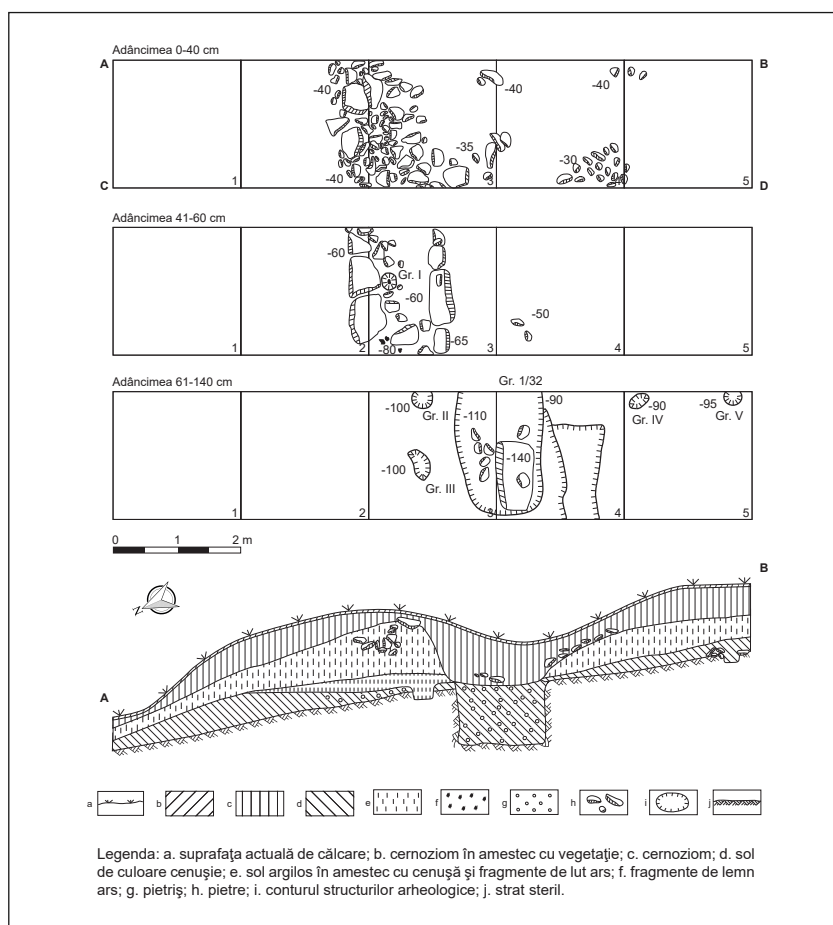

Fig. 7. Saharna Mare. Planul și profilul secțiunii 32/2020.

„Plecând de la informațiile prezentate mai sus, se poate presupune că „zidul” bastionului a avut un „soclu” cu lățimea de cca 1,60 m, format din două paramente din blocuri de piatră, spațiul dintre ele fiind tasat cu pământ. În partea superioară a fost ridicată o palisadă dublă, formată din două șiruri de bârne de lemn, cu emplecton din pământ și piatră, a cărei grosime⁶ atingea cca 0,80 m.

Inventarul arheologic, descoperit în emplectonul „zidului” bastionului, este reprezentat de un fragment de lamă de cuțit din fier (fig. 9/7) și nouă fragmente de la vase modelate cu mâna (fig. 8/1-7).

Lame similare de cuțit sunt întâlnite frecvent în situl Saharna Mare / „Dealul Mănăstirii” – atât în nivelul de locuire din prima epocă a fierului⁷

(Niculiță, Zanoci, Băț 2016, fig. 65/1; Niculiță et al. 2019, fig. 17/1), cât și în cel traco-getic (Niculiță, Zanoci, Băț 2016, fig. 144/1; Niculiță et al. 2019, fig. 44/2).

Ceramica recuperată din umplutura „zidului”, după morfologie, ardere, culoare și decor, este identică celei traco-getice, descoperite în campaniile anterioare în cetatea Saharna Mare (Niculiță, Zanoci, Băț 2016, fig. 153-157).

Ruinele „zidului” de incintă de pe latura de nord au fost descoperite la adâncimea de 0,50 m de la nivelul actual de călcare și se prezentau sub forma unei dărâmături cu grosimea de 0,40-0,50 m, compuse din sol cenușos, în amestec cu lut ars, pietre și fragmente de lemn carbonizat (fig. 6/1). După demantelarea dărâmăturii, la adâncimea de cca 0,9 m au fost identificate două gropi de pari (nr. IV și nr. V). Ele erau amplasate pe o linie perpendiculară ruinelor „zidului”, la o distanță de cca 1,20 m una față de alta (fig. 6/1; 7). Gropile aveau formă quasi-circulară în plan, cu diametrul

⁶ La calcularea lățimii palisadei s-a ținut cont de grosimea bârnelor de cca 0,20-0,30 m, la care se adaugă distanța dintre șirurile de pari de cca 0,20-0,30 m.

⁷ Cuțitul putea proveni și din acest nivel de locuire, ajungând în construcția defensivă împreună cu solul utilizat în calitate de emplecton.

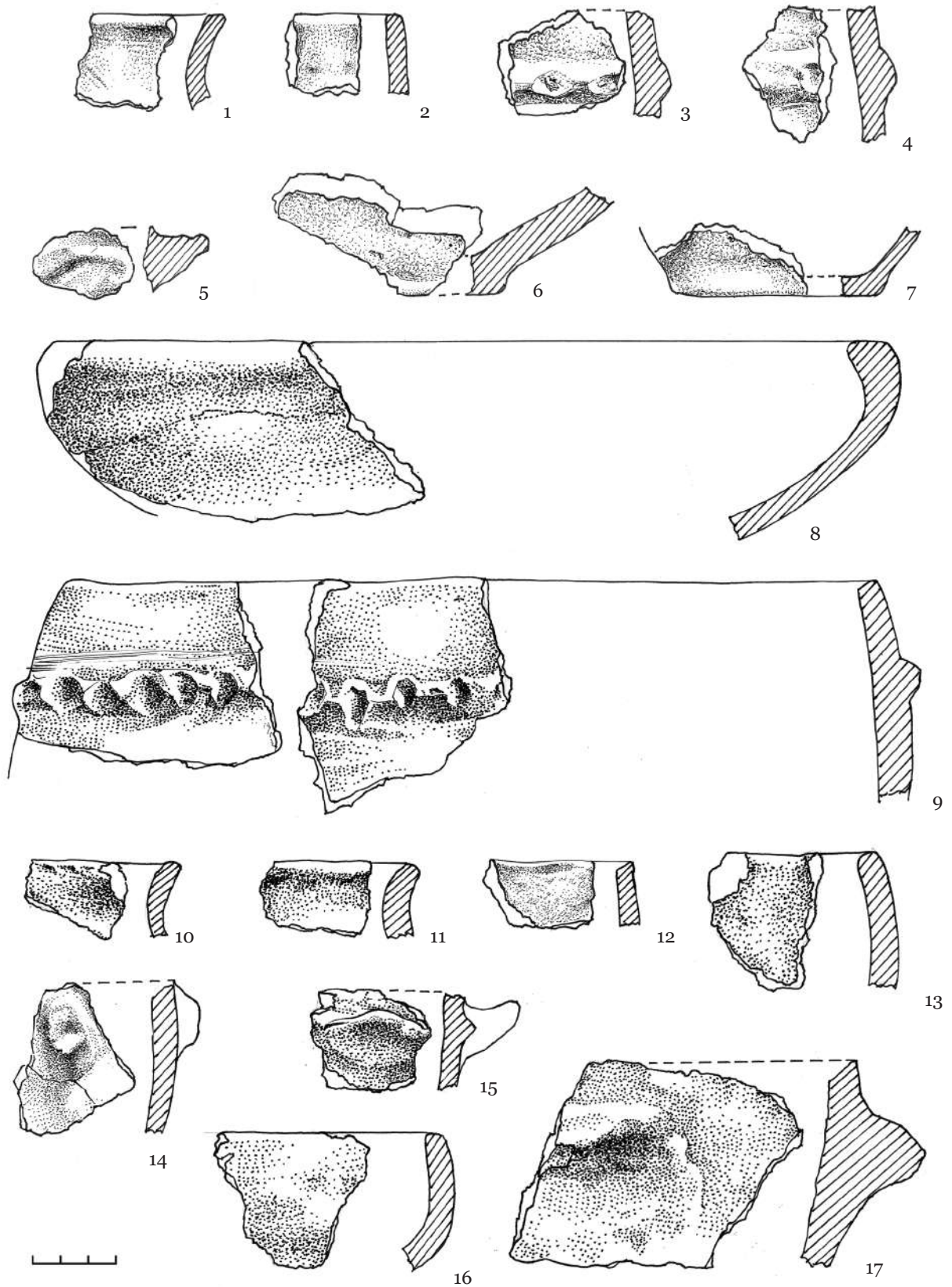

Fig. 8. Fragmente de vase descoperite în ruinele sistemului defensiv din zona porții de nord:
1-7 - zidul bastionului; 8-17 - zidul de incintă.

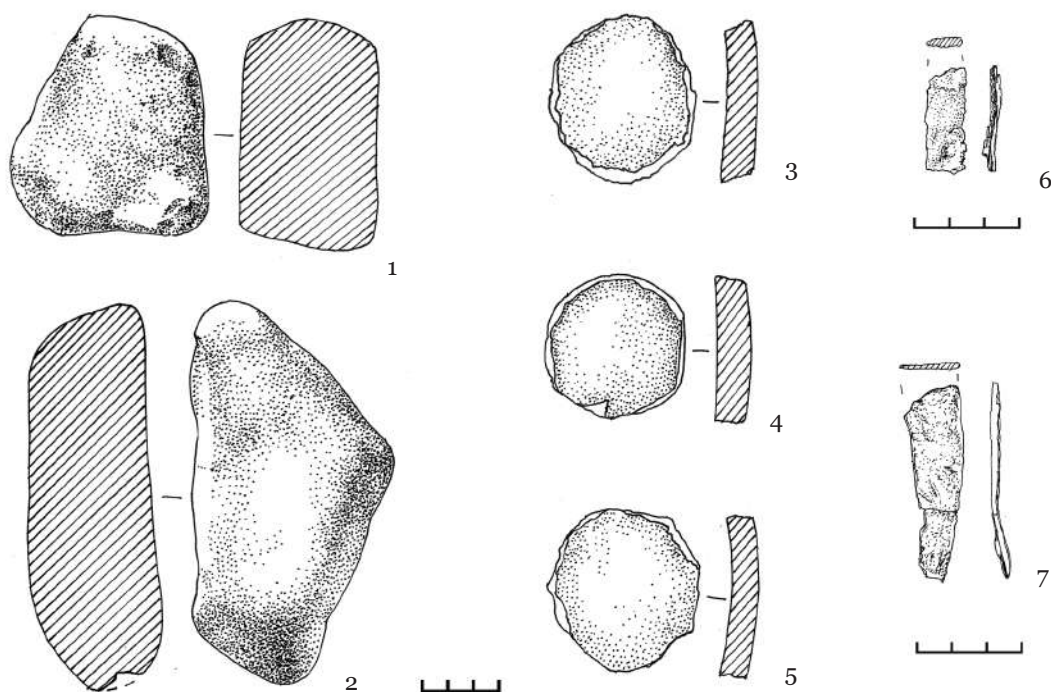

Fig. 9. Piese de inventar descoperite în ruinele sistemului defensiv din zona porții de nord:
1-3 - incinta bastionului; 4-6 - zidul de incintă; 7 - zidul bastionului.

de cca 0,25-0,30 m și adâncimea de cca 0,15 m. Plecând de la analogiile cunoscute pentru „zidul” de incintă de pe laturile de nord, de est și de sud ale cetății Saharna Mare (Niculiță, Zanoci, Băț 2016, fig. 15/2; 109), se poate presupune că acestea au servit drept locaș pentru fixarea bânelor ce au făcut parte din paramentele „zidului” de pe latura de nord. Faptul că la vest de această linie de gropi nu au fost depistate și altele ne sugerează ideea că aici „zidul” putea fi întrerupt pentru amenajarea unei intrări în bastion (fig. 11; 12/2).

În dărâmătura „zidului” de incintă au fost descoperite: un fragment de lamă de cuțit din fier, două jetoane/fise și 35 fragmente ceramice modelate cu mâna.

Fragmentul de cuțit (fig. 9/6) a făcut parte dintr-o piesă similară celor descoperite în nivelurile de locuire, atribuite comunităților traco-getice de la Saharna „La Șanț” (Niculiță, Zanoci, Arnăuț 2008, fig. 168/11), Saharna Mare (Niculiță et al. 2019, fig. 29/9) etc.

Jetoanele/fisele (fig. 9/4, 5), confecționate din pereții unor recipiente modelate cu mâna, sunt întâlnite frecvent în siturile din această perioadă din microzona Saharna (Niculiță, Zanoci, Băț

2016, fig. 126/22, 23; 148/23-28; Niculiță et al. 2019, fig. 48/19), microzona Hansca (Niculiță, Zanoci, Băț 2020, fig. 13/7-29; 21/6-14) etc.

Ceramica descoperită în dărâmătura „zidului” (fig. 8/8-17) este reprezentată, în special, de fragmente de la străchini și oale, utilizate în sec. IV-III a. Chr. de către comunitățile traco-getice.

În incinta bastionului, care, conform estimărilor, ar fi avut o formă semicirculară cu raza de 3 m, a fost atestat un strat de depuneri cu grosimea de cca 0,70-1,00 m (fig. 7). Acesta s-a format ca urmare a demolării „zidurilor” bastionului și a celui de incintă, precum și din scurgerile de sol de pe suprafața cetății. În procesul excavării stratului de umplură a bastionului, din sectorul investigat arheologic au fost recuperate: un percutor confecționat din piatră de granit (fig. 9/1); o cute din piatră de râu (fig. 9/2); un jeton confecționat din peretele unui vas modelat cu mâna (fig. 9/3); 76 fragmente de ceramică traco-getică și un fragment de la gâtul unei amfore heracleote, încadrate în intervalul de timp cuprins între a doua jumătate a sec. IV - începutul sec. III a. Chr.⁸

⁸ Atribuirea fragmentelor de amfore grecești și încadrarea lor cronologică aparține doamnei dr. Natalia Mateevici (MNIM), căreia îi aducem mulțumirile noastre și pe această cale.

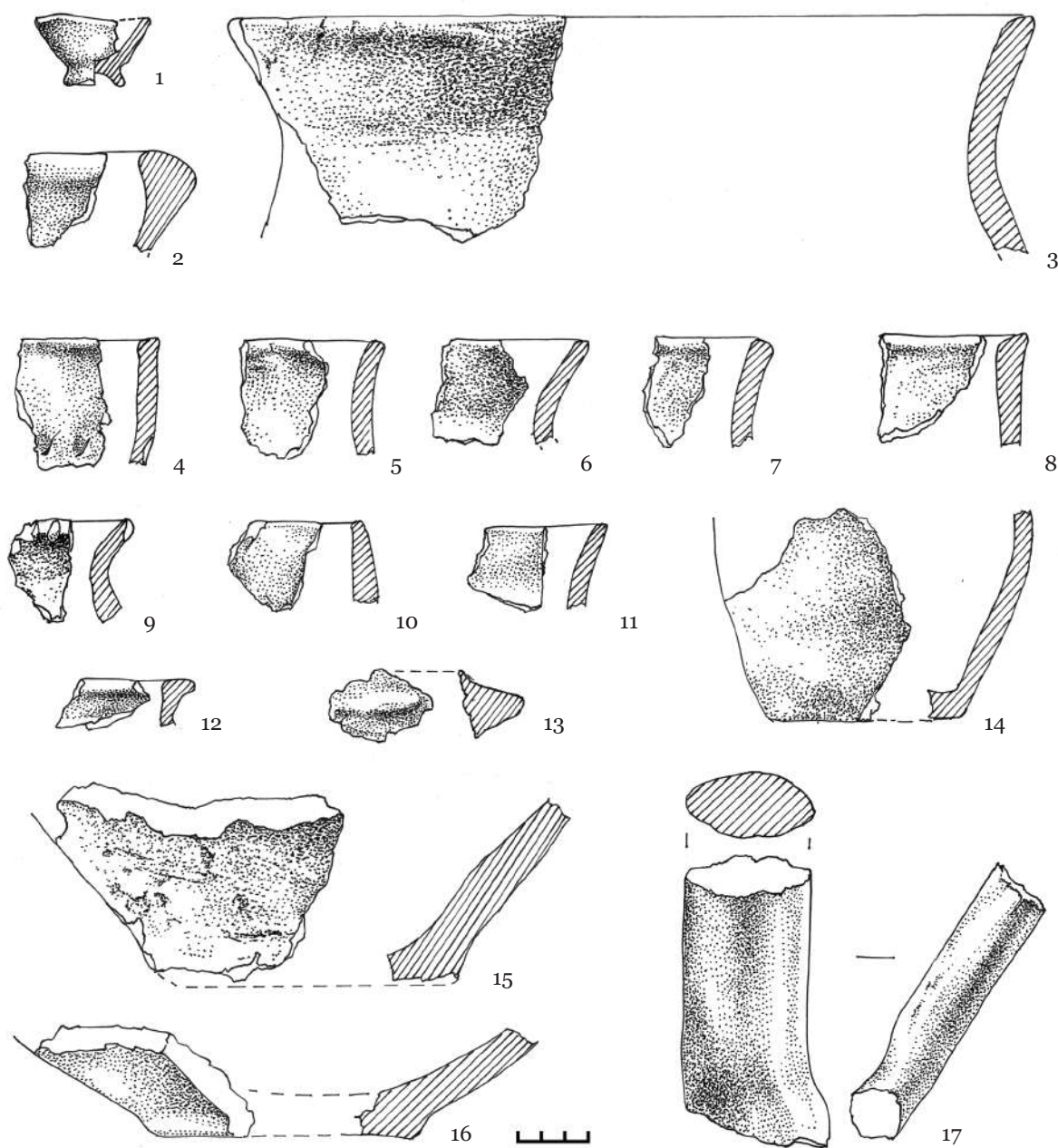

Fig. 10. Fragmente ceramice descoperite în groapa 1/32/2020.

După degajarea stratului de depuneri din interiorul bastionului, la adâncimea de 0,90 m de la nivelul actual de călcare, a fost descoperită o groapă, săpată în stâncă până la adâncimea de cca 1,10 m (fig. 6/4; 7). Ea avea formă quasi-ovală în plan, pereții fiind verticali. Lățimea gropii era de 1,20 m, lungimea surprinsă fiind de 1,85 m⁹. Umplutura gropii consta din sol de culoare

⁹ Pe latura de est, groapa depășea limitele secțiunii arheologice, astfel rămânând necunoscută lungimea reală a ei.

cenușie în amestec cu pietriș . Pe fundul ei a fost descoperit un bloc de piatră, parțial fasonată, de formă quasi-paralelipedică, cu dimensiunile de 1,00×0,50×0,40 m. Probabil, acesta a făcut parte din „zidul” bastionului, ajungând în groapă odată cu distrugerea lui. În urma săpăturilor efectuate în această structură, au fost identificate 56 de fragmente ceramice (fig. 10/1-16), ce provin de la diferite tipuri de vase modelate cu mâna, caracteristice sortimentului ceramic traco-getic din

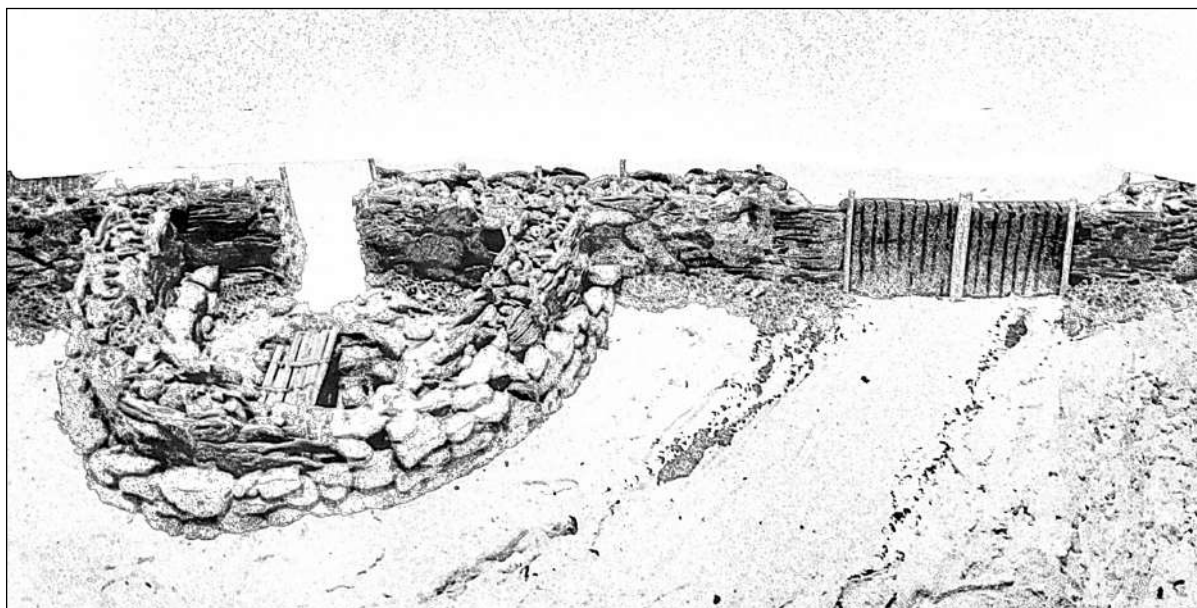

Fig. 11. Reconstituire grafică a porții de nord a cetății Saharna Mare (imagine S. Burciu).

sec. IV-III. a. Chr. Acestora li se adaugă și un fragment de toartă de amforă (fig. 10/17), care a fost atribuită unui recipient de origine heracleotă de la mijlocul sec. IV a. Chr. După toate probabilitățile, groapa din incinta bastionului, a fost utilizată drept un spațiu pentru păstrarea proviziilor, având, posibil, și un „capac” din lemn, ale cărui urme nu s-au păstrat. Piatra rezultată din săparea ei a fost utilizată la edificarea „soclului” bastionului.

În loc de concluzii:

o evaluare preliminară a noii structuri defensive, descoperite la Saharna Mare

Raportând rezultatele cercetării arheologice din 2020 celor din anii precedenți, când au fost vizate structuri defensive de la Saharna Mare, precum și din alte situri din microzonele Saharna și Horodiște-Țipova, remarcăm faptul că la edificarea bastionului porții de nord au fost utilizate tehnici de construcție ce se înscriu în canoanele arhitectonice ale comunităților tracogetice (Zanoci, Băț 2017; Zanoci, Băț 2020). Datele stratigrafice de la secțiunea din anul 2020 pun în evidență pregătirea zonei care urma să fie afectată de lucrările de construcție. Meșterii sau „zidarii” epocii au nivelat, în prealabil, terenul unde urma să fie edificat bastionul. Această observație este susținută de prezența unui strat de sol argilos compact și bine tasat care urma să anuleze diferența de pantă, terenul fiind înclinat

spre nord. Atât „zidul” de incintă, cât și cel al bastionului adosat au fost construite după modelul celui cu două paramente și emplecton, întâlnit la toate sistemele de fortificație din bazinul Nistrului de Mijloc. În același timp, în cazul „zidului” bastionului, constatăm un mod mai puțin obișnuit de construcție. Astfel, în procesul de cercetare a ruinelor acestui edificiu, au fost descoperite două șiruri paralele de pietre, așezate la o distanță de cca 1,00 m unul față de altul, provenind de la paramentele „zidului”. În baza acestor informații, s-a presupus că „zidul” bastionului a avut o fundație, clădită din blocuri de piatră, sumar fasonate, legate cu pământ (fig. 11).

O situație similară a fost atestată și în Saharna „La Șanț” I (Niculiță, Zanoci, Băț 2016, 354-358, fig. 251; 252), un sit din imediata apropiere a cetății Saharna Mare. Aici, pe latura de nord-est a fortificației, au fost cercetate vestigiile unei construcții defensive similare. Bastionul a fost acroșat liniei de fortificație de pe panta abruptă și avea, probabil, funcția unui turn de observație asupra defileului „Valea Crac” și a văii Nistrului. În sondajul realizat pe ruinele bastionului de la Saharna „La Șanț” I s-a putut observa existența unei fundații din blocuri de piatră, păstrată *in situ* (fig. 13/1).

În microzona Saharna, piatra a fost utilizată și la construcția bastionului de nord-est al fortificației Saharna Mică. Aici însă piatra apare sub forma

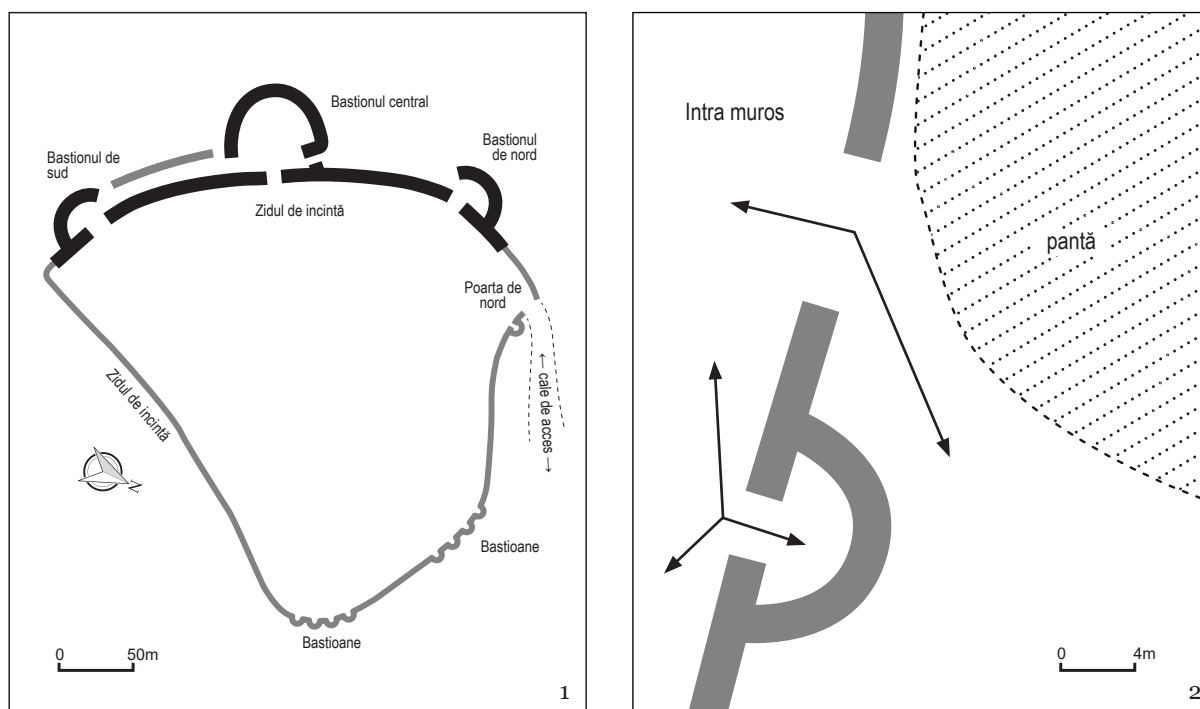

Fig. 12. Schiță a sistemului defensiv al cetății Saharna Mare: 1 - planul general (după Băț, Zanoci 2021); 2 - utilizarea porții de nord.

unui zid compact (fig. 13/2) cu înălțimea de cca 1,00-1,80 m, ce descria în plan un semicerc. Plecând de la descoperirea, în partea superioară a zidului, a fragmentelor de lemn carbonizat și a bucăților de lut ars cu amprente de nuiele, s-a presupus că acesta a avut o suprastructură din lemn, lipită cu lut (Niculiță, Zanoci, Arnăuț 2008, 25, fig. 2).

Prezența unui miez de piatră la baza „zidurilor” din lemn și pământ nu este ceva specific doar microzonei Saharna. Astfel de situații au fost documentate și la alte fortificații traco-getice, cum ar fi: Butuceni, zidul incintei de est (Niculiță, Teodor, Zanoci 2002, 37, fig. 18), Arsura (Teodor 1973, 53; Zanoci 2002, 271, Abb. 2), Cotnari (Florescu 1971, 110-111; Zanoci 2002, 271-272, Abb. 3) etc. Mai mult ca atât, la unele cetăți – Căscioarele-D'aia parte (Sîrbu, Damian 2017, 168-172, fig. 10-12), Satu Nou-Valea lui Voicu (Conovici, Irimia 1999, 198), Butuceni, zidul incintei de vest (Niculiță, Teodor, Zanoci 2002, 36, fig. 53, foto 2), zidurile au fost edificate integral din blocuri din piatră și poartă o amprentă a influenței elenistice (Zanoci 2002, 271-277).

Însă, în comparație cu siturile menționate, unde zidurile cu „nucleu” clădit din piatră sau cele con-

struite integral din piatră au fost utilizate pentru apărarea întregii incinte a cetății, la Saharna Mare, Saharna „La Șanț” I și Saharna Mică, „zidăria” este prezentă, deocamdată, doar în structura bastioanelor. Astfel, implementarea noilor tehnici de construcție la edificarea bastioanelor, menite să le confere o rezistență mai mare, denotă importanța lor strategică în sistemul defensiv al așezărilor.

Recent, în urma unei reevaluări a materialelor cu relevanță cronologică, în special a fragmentelor de recipiente grecești, descoperite pe diferite sectoare ale fortificației Saharna Mare, s-a presupus existența a două etape de edificare a sistemului defensiv. Astfel, către începutul sec. IV a. Chr. a fost edificat „zidul” și săpat șanțul de apărare de pe latura de vest. Mai târziu, la sfârșitul aceluiași secol, în fața liniei defensive vestice au fost construite trei bastioane cu șanțuri adiacente. Tot în această perioadă, a fost edificată și linia de apărare de pe laturile de nord, de est și de sud (Băț, Zanoci 2021, 28-30, Abb. 15). Probabil, la această dată, a fost amenajată și poarta de pe latura de nord, cu bastionul adiacent, fapt confirmat de fragmentele de amfore heracleote, descoperite în groapă și în incinta acestei

1

2

Fig. 13. Fundații clădite din blocuri de piatră descoperite în microzona Saharna:
1 - Saharna „La Șanț” I (după Niculiță, Zanoci, Băț 2016); 2 - Saharna Mică (după Niculiță, Zanoci, Arnăuț 2008).

structuri defensive. În această ordine de idei, trebuie remarcat faptul că lucrările de refortificare a cetății ce au vizat și amenajarea elementelor defensive din preajma porții de nord, au fost realizate într-o perioadă când sunt atestate cele mai numeroase importuri grecești și cele de origine central-europeană. Conform datelor disponibile, s-a stabilit că perioada de apogeu a importurilor a fost atinsă în intervalul delimitat de sfârșitul sec. IV a. Chr. și mijlocul veacului următor (Zanoci, Băț 2020, 65, fig. 7).

Cât privește locul bastionului porții de nord în sistemul de fortificare al cetății Saharna Mare, dat fiind locul amplasării acestuia, se poate presupune că din el apărătorii cetății controlau, iar în caz de necesitate, apărau, accesul în fortificație dinspre nord (fig. 12). Prin poarta adiacentă se putea ajunge la una dintre sursele de apă de la poalele promontoriului. Iar în situațiile de primădie, locuitorii cetății se puteau refugia, practic, neobservați, spre așezările din apropiere, cum ar fi Saharna Mică (fig. 14).

Fig. 14. Vedere de ansamblu a defileului Valea „La Crac” cu marcarea căii de acces către poarta de nord a cetății Saharna Mare (fotografie aeriană, august 2021).

Bibliografie

- Arnăut 2000:** T. Arnăut, Așezarea fortificată „Saharna Mare” – raion Rezina. In: (Red. M. Iacob, E. Oberländer-Târnoveanu, Fl. Topoleanu) Istro-Pontica, Muzeul Tulcean la 50-a aniversare (Tulcea 2000), 93-104.
- Băț, Zanoci 2021:** M. Băț, A. Zanoci, Chronologisch relevante Funde aus Befestigungen der vorrömischen Eisenzeit in der Mikroregion Saharna (Mittel-Dnestr-Gebiet). In: (Hrsg. E. Sava, V. Iarmulski, A. Zanoci, M. Băț, O. Munteanu) Die Chronologie der vorrömischen Eisen- und frühen Kaiserzeit in Mittel- und Südosteuropa: Probleme und Perspektiven. Humboldt-Kolleg: Chronologie in den archäologischen Forschungen (Chișinău, 08.-09. November 2018) (Chișinău-Berlin 2021), 11-45.
- Conovici, Irimia 1999:** N. Conovici, M. Irimia, Sistemul defensiv al davei getice de la Satu Nou – Valea lui Voicu. In: (Eds. T. Arnăut, A. Zanoci, S. Matveev) Studia in honorem Ion Niculiță (Chișinău 1999), 196-211.
- Florescu 1971:** A. Florescu, Unele considerațiuni asupra cetăților traco-getice (hallstattiene) din mil. I î.e.n. de pe teritoriul Moldovei. Cercetări Istorice s.n. 2, 1971, 103-118.
- Niculiță, Teodor, Zanoci 2002:** I. Niculiță, S. Teodor, A. Zanoci, Butuceni. Monografie arheologică (București 2002).
- Niculiță, Zanoci, Arnăut 2007:** I. Niculiță, A. Zanoci, T. Arnăut, Sistemul defensiv al cetății din epoca fierului – Saharna Mare. Tyragetia s.n. I/1, 2007, 27-62.
- Niculiță, Zanoci, Arnăut 2008:** I. Niculiță, A. Zanoci, T. Arnăut, Habitatul din mileniul I a. Chr. în regiunea Nistrului Mijlociu (siturile din zona Saharna) (Chișinău 2008).
- Niculiță, Zanoci, Băț 2011:** I. Niculiță, A. Zanoci, M. Băț, Die frühhallstattzeitliche Befestigung von Saharna, Rajon Rezina, Republik Moldova. In: (Hrsg. Sava, E., Govedarica, B., Hänsel, B.) Der Schwarzmeerraum von Äneolithikum bis in die Früheisenzeit (5000-500 v. Chr.). Prähistorische Archäologie in Südosteuropa, Band 27 (Rahden/Westf. 2011), 226-236.
- Niculiță, Zanoci, Băț 2013:** I. Niculiță, A. Zanoci, M. Băț, Siturile de pe interfluviul Saharna Mare (sfârșitul sec. XII - sec. III a. Chr.). In: (Eds. S-C. Ailincăi, A. Țârlea, C. Micu) Din preistoria Dunării de Jos. 50 de ani de la începutul cercetărilor arheologice la Babadag (1962-2012). Actele conferinței „Lower Danube Prehistory. 50 years of excavations at Babadag”, Tulcea, 20-22 septembrie 2012) (Brăila 2013), 351-372.
- Niculiță, Zanoci, Băț 2016:** I. Niculiță, A. Zanoci, M. Băț, Evoluția habitatului din microzona Saharna în epoca fierului (Chișinău 2016).
- Niculiță, Zanoci, Băț 2020:** I. Niculiță, A. Zanoci, M. Băț, Obiecte de cult din așezările getice de la Hansca (Raionul Ialoveni, Republica Moldova). In: (Ed. I. Căndea) The Thracians and Their Neighbours in Antiquity: Archaeology and History. Studies in Honor of Valeriu Sîrbu at his 70th Anniversary (Brăila: Istros 2020), 359-416.
- Niculiță et al. 2010:** I. Niculiță, A. Zanoci, T. Arnăut, M. Băț, Evoluția sistemului defensiv al siturilor din zona Saharna în mileniul I a. Chr. In: (Ed. I. Căndea) Tracii și vecinii lor în antichitate. Studia in honorem Valerii Sîrbu (Brăila 2010), 359-393.
- Niculiță et al. 2012:** I. Niculiță, A. Zanoci, M. Băț, S. Matveev, Investigațiile arheologice la situl Saharna Mare (2009-2011) (I). Tyragetia s.n. VI/1, 2012, 111-167.
- Niculiță et al. 2013:** I. Niculiță, A. Zanoci, M. Băț, S. Matveev, Investigațiile arheologice la situl Saharna Mare (2009-2012) (II). Tyragetia s.n. VII/1, 2013, 219-292.
- Niculiță et al. 2019:** I. Niculiță, A. Zanoci, M. Băț, V. Dulgher, Investigațiile arheologice la situl Saharna Mare / „Dealul Mănăstririi”, raionul Rezina (2017-2019). Tyragetia s.n. XIII/1, 2019, 253-322.
- Sîrbu, Damian 2017:** V. Sîrbu, P. Damian, Căscioarele-D’ăia parte – un centru rezidențial getic (sec. IV-III a. Chr.) de la Dunărea de Jos. In: (Eds. A. Zanoci, V. Sîrbu, M. Băț) Iron Age fortifications on the Tisa-Dniestr spase. Proceedings of Saharna Summer Colloquium, July 14th-17th, 2016 (Chișinău-Brăila: Istros 2017), 149-185.
- Teodor 1973:** S. Teodor, Cetatea traco-getică de la Arsura, jud. Vaslui (1964). MCA 10, 1973, 53-60.
- Zanoci 2002:** A. Zanoci, Ferninflüsse in der geto-dakischen Architektur. In: (Eds. A. Lang, V. Salač) Fernkontakte in der Eisenzeit (Praha 2002), 270-281.
- Zanoci, Băț 2013:** A. Zanoci, M. Băț, Sistemul defensiv al cetății Saharna Mare (raionul Rezina, Republica Moldova) în lumina noilor cercetări interdisciplinare. In: (Eds. A. Stavilă, D. Micle, A. Cîntar, C. Floca, S. Forțiu) Arheovest, I: Studia in memoriam Liviu Măruia (Szeged 2013), vol. II, 473-485.
- Zanoci, Băț 2017:** A. Zanoci, M. Băț, The specific features of the Getic fortifications in the Middle Dniester region (the Saharna and Horodiște-Țipova micro-zones). Plural V/2, 2017, 6-31.
- Zanoci, Băț 2020:** A. Zanoci, M. Băț, Trough the Hillfort’s Gate: the Defensive Features of Fortified sites in the Middle Dniester Region in the Fourth and Third Centuries BC. In: (Ed. A. Berzovan) Studia Praehistorica et Antiqua. Miscellanea in honorem Silvia Teodor (Iași 2020), 111-129.

Zancoci, Băț 2021: A. Zancoci, M. Băț, Cercetări arheologice la poarta de nord a cetății Saharna Mare. In: Sesiunea Națională de Rapoarte „Cercetări arheologice în Republica Moldova (campania 2020) (16 aprilie 2021, Chișinău), Program. Rezumatele comunicărilor (Chișinău 2021), 30-33.

Смирнов 1949: Г.Д. Смирнов, Скифское городище и селище «Большая Сахарна». КСИИМК 26, 1949, 93-96.

Смирнов 1953: Г.Д. Смирнов, Отчетные материалы по археологическим исследованиям Молдавии за 1946-1953 годы (Кишинев 1953). Arhiva MNIM, inv. nr. 507.

Archaeological research at the northern gate of the Saharna Mare hillfort

Keywords: defensive system, defensive wall, defensive ditch, hillfort gate, bastion, Greek imports, 4th-3rd centuries BC.

Abstract: The Saharna Mare hillfort is known in the literature thanks to the systematic archaeological investigations carried out by G. Smirnov in 1946-1947 and by the Moldova State University team in 2001-2020. As a result of the research, it was found that the fortification with an area of about 6 hectares was surrounded by a system consisting of several defensive features. On the western side, a “wall” of wood, earth and stones was built, with an adjoining ditch, in front of which there were three semicircular bastions. The north, east and south sides were protected by the same “wall”, only of a smaller size. Recently, on the northern side of the fortification, in the defensive “wall” a gap was discovered, about 9 m wide, which was interpreted as an access path to the hillfort. About 5 m east of the gate, a bastion was found, the remains of which have a semicircular shape of 11×6 m. As a result of archaeological research in 2020, it was established that the “wall” of the bastion had a “base” about 1.6 m wide, consisting of two linings made of stone blocks, the space between which was filled with earth. On this structure, a double rampart was built, consisting of two timber frameworks. The space between which was filled with earth and stones. Inside the bastion, which had a semicircular shape with dimensions of 6×3 m, a storage pit was found, dug in the limestone rock.

Artifacts found in the remains of the rampart, as well as inside the bastion, indicate that it functioned simultaneously with the entire defensive system of the Saharna Mare hillfort and was built by the end of the 4th century BC.

List of illustrations:

Fig. 1. Location of the Saharna Mare site on the map of the East Carpathian area.

Fig. 2. Saharna Mare. Aerial photograph of the promontory (the northern gate area is marked by the white arrow).

Fig. 3. Remains of the northern gate bastion at the beginning of research (July 2020).

Fig. 4. Topographic plan of the Saharna Mare promontory with location of archaeological trenches.

Fig. 5. Saharna Mare. General view of the trench 32/2020.

Fig. 6. Remains of the defensive system of the north gate: 1 - the enclosure wall; 2-4 - the bastion of the north gate and its enclosure; 5, 6 - stones from the construction of the bastion; 7 - burnt wood fragments from the bastion wall structure (by Zancoci, Băț 2021).

Fig. 7. Saharna Mare. Plan and section of the trench 32/2020.

Fig. 8. Pottery sherds found in the ruins of the defense system in the area of the northern gate: 1-7 - the bastion wall; 8-17 - the enclosure wall.

Fig. 9. Archaeological finds from the ruins of the defense system in the area of the northern gate: 1-3 - inside the bastion; 4-6 - the enclosure wall; 7 - the bastion wall.

Fig. 10. Pottery sherds found in pit 1/32/2020.

Fig. 11. Graphic reconstruction of the northern gate of the Saharna Mare hillfort (image S. Burciu).

Fig. 12. Sketch of the defensive system of the Saharna Mare hillfort: 1 - general plan (by Băț, Zancoci 2021); 2 - use of the north gate.

Fig. 13. Foundations made of stone blocks found in the Saharna microregion: 1 - Saharna „La Șanț” I (by Niculiță, Zancoci, Băț 2016); 2 - Saharna Mică (by Niculiță, Zancoci, Arnăuț 2008).

Fig. 14. General view of the Valea “La Crac” gorge with the marking of the access road to the northern gate of the Saharna Mare hillfort (aerial photo, August 2021).

Археологические исследования у северных ворот городища Сахарна Маре

Ключевые слова: оборонительная система, оборонительная стена, оборонительный ров, крепостные ворота, бастион, греческий импорт, IV-III вв. до н.э.

Резюме: Городище Сахарна Маре известно в специальной литературе благодаря систематическим археологическим изысканиям, проводившимся Г. Смирновым в 1946-1947 годах и экспедицией Молдавского государственного университета в 2001-2020 годах. В результате исследований было установлено, что

городище площадью около 6 га было окружено оборонительной системой, состоящей из нескольких защитных элементов. С западной стороны была построена «стена» из дерева, земли и камней с прилегающим рвом, перед которым были расположены три полукруглых бастиона. Северная, восточная и южная стороны были защищены такой же «стеной», только меньших размеров. Недавно на северной стороне укрепления в оборонительной «стене» был обнаружен разрыв шириной около 9 м, который был интерпретирован как ворота городища. Примерно в 5 м к востоку от ворот был обнаружен бастион, остатки которого имеют полукруглую форму размером 11×6 м. В результате археологических исследований в 2020 году было установлено, что «стена» бастиона имела «цоколь» шириной около 1,6 м, состоящий из двух стенок из каменных блоков, пространство между которыми было засыпано землей и утрамбовано. На этой конструкции был сооружен двойной частокол, состоящий из двух рядов деревянных столбов, пространство между которыми было заполнено землей и камнями. Во внутреннем пространстве бастиона, имеющее полукруглую форму размерами 6×3 м, была обнаружена яма для провизии, вырытая в известняковой породе мыса. Артефакты, обнаруженные среди остатков стены, а также в пределах бастиона, свидетельствуют о том, что бастион функционировал одновременно со всей оборонительной системой городища Сахарна Маре и был построен к концу IV в. до н.э.

Список иллюстраций:

- Рис. 1. Расположение памятника Сахарна Маре на карте Восточно-Карпатского региона.
 Рис. 2. Сахарна Маре. Аэрофотоснимок мыса (область северных ворот отмечена белой стрелкой).
 Рис. 3. Остатки бастиона северных ворот на момент начала исследований (июль 2020 г.).
 Рис. 4. Топографический план мыса Сахарна Маре с разметкой археологических раскопов.
 Рис. 5. Сахарна Маре. Общий вид раскопа 32/2020.
 Рис. 6. Остатки оборонительной системы северных ворот: 1 - крепостная стена; 2-4 - бастион северных ворот и его внутреннее пространство; 5, 6 - камни из конструкции бастиона; 7 - фрагменты обожженного дерева от конструкции стены бастиона (по Zănoși, Băț 2021).
 Рис. 7. Сахарна Маре. План и разрез раскопа 32/2020.
 Рис. 8. Фрагменты сосудов, обнаруженные в развалинах оборонительной системы в зоне северных ворот: 1-7 - «стена» бастиона; 8-17 - оборонительная «стена» городища.
 Рис. 9. Находки, обнаруженные в развалинах оборонительной системы в зоне северных ворот: 1-3 - внутри бастиона; 4-6 - оборонительная «стена» городища; 7 - «стена» бастиона.
 Рис. 10. Фрагменты керамики, обнаруженные в яме 1/32/2020.
 Рис. 11. Графическая реконструкция северных ворот городища Сахарна Маре (рисунок С. Бурчу).
 Рис. 12. Эскиз оборонительной системы городища Сахарна Маре: 1 - общий план (по Băț, Zănoși 2021); 2 - использование северных ворот.
 Рис. 13. Фундаменты, сооруженные из каменных блоков, обнаруженные в микроне Сахарна: 1 - Сахарна «Ла Шанц» I (по Niculiță, Zănoși, Băț 2016); 2 - Сахарна Микэ (по Niculiță, Zănoși, Arnăuț 2008).
 Рис. 14. Общий вид ущелья Валя «Ла Крак» с указанием дороги к северным воротам городища Сахарна Маре (аэрофотоснимок, август 2021 г.).

20.08.2021

Dr. Aurel Zănoși, Universitatea de Stat din Moldova, str. A. Mateevici , 60, MD-2009 Chișinău, Republica Moldova, <https://orcid.org/0000-0002-3236-7582>, e-mail: azanoci@gmail.com

Mihail Băț, Universitatea de Stat din Moldova, str. A. Mateevici , 60, MD-2009 Chișinău, Republica Moldova, <https://orcid.org/0000-0001-6642-2888>, e-mail: mb_usm@yahoo.com